

מערך למנחה - בית מדרש פליט או שליח

יעדים

1. סוגיות מרכזיות לבית המדרש:

- האם ניתן באמת לשנות את זווית הראייה של החניכים לגבי עברם בתקופה כל כך מורכבת וסוערת כמו גיל ההתבגרות על רקע מצבי סיכון?
- חידוד ההבנה המשותפת כי החניכים נמצאים בתקופת מעבר והאחריות שלנו היא להוציא אותם עם תודעת שליחות ודרך, ולא כפי שהגיעו.
- הכרה בחשיבות איחוי ציר הזמן של החניכים - כך שיכולו לספר את סיפורם האישי ממקום של שליחות ולא ממקום של פליטות, במקביל למתן משמעות ואופק לעתיד בהווה.

2. שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות בית המדרש:

- עוגנים בעבר- העצמת העבר האישי.
- תיקון הלב- דיאלוג והעצמה.
- עוגנים בעתיד – סכמה ציפיתית.

3. ההישג הנדרש:

- הכרה בחשיבות איחוי ציר הזמן של התלמידים- כך שיכולו לספר את סיפורם האישי ממקום של שליחות ולא ממקום של פליטות במקביל למתן משמעות ואופק לעתיד בהווה.
- דיון בדרכים למעבר בין תודעת פליט לשליח.

מתווה בית המדרש

טריגר פתיחה

סבב פתיחה: ספרו על מקום/מקרה בחיים שלא בחרתם להיות בו ואיך התמודדתם. (למנחה: בדר"כ עולים סיפורים סביב התמודדות בהשתלמויות, בצבא, בעבודה ראשונה, בחיי המשפחה, בניחום אבלים. הדגש מעבר לשיתוף הוא על מגוון דרכי ההתמודדות עם

הסיטואציה. עולים כיוונים כמו: ניתוק רגשי מהסיטואציה, התמודדות בלית ברירה עם מחיר של קושי במהלך אותה תקופה, מציאת נישא משמעותית סביב ההתמודדות, בחירה להתחבר למקום/ למשימה ממקום ערכי, בחירה לעזוב).

• לימוד מקורות

עיסוק בסוגיה של בין בריחה לבחירה- סביב סיפורו של יעקב לאחר לקיחת הברכה מיצחק ועשו במרמה.

א. קריאת בראשית כ"ז 41:

רקע והתאפסות – עשו כועס על יעקב ומתכנן להרוג אותו. יעקב בסכנה. איך מתמודדים עם מצב הסיכון שאליו יעקב נכנס/הוכנס?

ב. קריאת בראשית כ"ז 42-45, ובראשית כ"ח 1-7 - יציאה לדרך כפליט או כשליח?
מטרה – בקטעים האלו אפשר לראות שיעקב נשלח לחן עם שני סיפורים שמשקפים התמודדות שונה:

סיפור 1 בראשית כ"ז 42-45:

בסיפור הראשון, רבקה אומרת ליעקב: תברח כי אחיך רוצה להרגך. זה סיפור של הישרדות. גם המילים הנבחרות בסיפור מראות על הקטנה והישרדות. אפשר לבקש מהמשתתפים לסמן מילים ותכנים שמבנים תחושת הישרדות. לדוגמא: "יעקב בנה הקטן" ("יתכן כי הוא הכי זקוק לה או משום שרוצים להדגיש כי היא הגדולה והוא הקטן ולכן הוא צריך להקשיב לה. או שהוא קטן לעומת עשו החזק והגדול) "שָׁמַע בְּקוֹלִי וְקוֹם בַּרְחָלָךְ..." וגם "ושלחתי ולקחתיך משם..." למנחה: על פס' 46 כדאי בשלב זה לדלג, הפסוק משקף את השליטה של רבקה מאחורי הקלעים בניסיון לייצר נרטיב שונה. פסוק זה יכול לשמש בהמשך ביחס לתפקיד המחנך בהתערבות ובבניית נרטיב.

סיפור 2 בראשית כ"ח 1-7

הסיפור השני הוא של אביו יצחק, שאומר ליעקב תקום ותצא עם 'ברכת אברהם' בשליחות לחפש כלה. גם פה אפשר לשים לב טרמינולוגיה, לטונים, לתוכן שנבנה בעת הפרידה והמעבר.

לדוגמא: קום לך ולא קום ברח. או וישלח יצחק את-יעקב...

יעקב יוצא עם שני סיפורים, האחד, חיפוש אחר עיר מקלט מתוך הפחד מעשו והשני, יציאה לשליחות כדי להתחתן בברכת אביו. יעקב הוא גם פליט וגם שליח. השאלה עם איזה סיפור הוא מגיע ליעד שלו, להמשך חייו.

ג. קריאת בראשית כ"ט 1-13: בפגישה עם לבן: פליט או שליח?

מטרה – בקטע זה ניתן לבחון את השפעות הסיפור שאיתו יצא יעקב לדרך. מעבר למעשה המנהיגות של יעקב, שלא ניכנס אליו עכשיו. מעניין לשאול:

* איך יעקב מציג את עצמו עכשיו?

כשכתוב בסוף הקטע: "וַיִּסַּף לְלֶבֶן, אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" מה לדעתכם יעקב סיפר ללבן? סיפור השליח או הפליט?

* מה החניכים שלכם מספרים? למה הם כאן? פליטים או שליחים? בריחה או בחירה?

ד. קריאת בראשית ל"א 1-28: בפרידה מלבן: פליט או שליח?

מטרה – בקטע זה ניתן לבחון האם הבניית נרטיב אכן מחזיקה? האם יעקב הפנים את תודעת השליח או נשאר בתודעת פליט. האם השינוי בתודעה של יעקב משתנה כאשר הסביבה מזהה אותו באופן אחר?

רקע: אחרי הצלחתו של יעקב בעסקה חקלאית כלכלית עם לבן (ראו כבשים נקודים בבראשית ל'), מבין יעקב שהצלחתו מעוררת כעס ומסיק מסקנות. שאלות שניתן לשאול:

* איך יעקב נפרד – כפליט או שליח?

* השפעת הסביבה- גם כאשר יעקב יוצר לעצמו סיפור חיים של שליח, הסביבה יודעת את נקודת התורפה שלו וההיסטוריה שלו כפליט. הסביבה מושכת למטה.

איזה כוחות צריך כדי לבחור אם להיות פליט או שליח?

* איפה החניכים פליטים ואיפה שליחים והאם אנחנו מצליחים להבין שרוצים להעביר אותם מתודעת פליטות (הישרדות) לשליחות?

אפשר להתייחס לכך שמרבית החניכים מגיעים אלינו מתוך ברירת מחדל (כי החברה מתייגת בית ספר מקצועי נמוך, פנימיה וכפר נוער כהשמה חוץ ביתית, וגם כי לפעמים החניך אצלנו אחרי שנשר ממקומות אחרים). אבל, גם אם החניכים הגיעו לכאן ממקום של פליטות, הם יכולים לבחור להיות פה

כי פה הם מצליחים. יש בחירה נוספת אם להיות בבית ספר/בכפר/בפנימיה כי אני תקוע (ברירת מחדל, לפה הגעתי בלית ברירה) או להיות שליח כי בבחירה השנייה אני רוצה ובוחר להיות פה.

חשוב להבין שחלק מהמפתח להצלחה הוא- לעזור לחניכים לספר סיפור עם משמעות לעצמם. גם אם ברכת, אני רוצה שתספר לעצמך ש: "למדתי/התבגרתי במקום שאיפשר לי דברים ערכיים, משמעותיים, אופק לעתיד. לא רק ברחתי אלא בחרתי להיות פה".
 החניכים פה – לא תמיד מבחירה. אבל יש להם את הבחירה מה לעשות עם זה.
השאלה היא מה הבוגרים שלנו יספרו לעצמם? ומה התפקיד שלנו כמחנכים בהבניית הבחירה ובהבניית הסיפור שהם יספרו לעצמם.

ה. קריאת בראשית כ"ח 10-16: יעקב בודד אך לא לבד

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שֶׁבַע; וַיֵּלֶךְ, חֲרָנָה. ... יב וַיַּחֲלֹם, וַהֲנֶה סֶלֶם מֵצֵב אֲרָצָה, וְרֹאשׁוֹ, מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וַהֲנֶה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, עֲלִים וַיֵּרְדּוּ בּוֹ. ... טו וַהֲנֶה אַנְכִי עַמֶּד, וְשִׁמְרֶתִּיד בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֶךְ, וְהִשְׁבֶּתִּיד, אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת: כִּי, לֹא אֶעֱזָבְךָ, עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי, אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ.

מטרה – בקטע זה ניתן לסכם את תפקיד המחנך, מעבר למילים ולנרטיב. מה תפקידו ביכולת של החניך לבחור להרגיש שליח ולא פליט.

אחרי 2 הסיפורים השונים שיעקב יוצא איתם לדרך, הוא חלם חלום. החלום מבטא את הצורך שלו. קריאת הקטע.

שאלה:

* **מה בעצם יעקב צריך (מעבר לסיפור השליחות שקיבל מאביו), כדי לעבור מתודעת פליט לשליח?**

* **מה החניכים צריכים כדי לעשות את המעבר הזה?**

- וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שֶׁבַע; וַיֵּלֶךְ, חֲרָנָה. ... (לא ברח חרנה) – ההתגלות בחלום הסולם מראה כי בכדי לעבור מתודעת פליט לשליח אתה לא יכול להיות לבד וַהֲנֶה אַנְכִי עַמֶּד. זה מוסיף לכך שכדי לעבור מפליטות לשליחות צריך: מקום בטוח, מקום של שייכות ומשמעות (כדי להיות שליח צריך להיות שליח של משהו משמעותי), ולחווה שאני לא לבד, יש לי פה שותפים. אם אני לבד זה יכול להיות גדול עליי. צריך מישהו שיחבק אותך ויציב לך גבול שהכרחי לצמיחה של אדם. תלמיד רוצה מעשים המראים שאני איתו.

• בכדי לעבור מתודעת פליט לשליח:

- שלב ראשון- לזהות שאני במקום בטוח. עיר מקלט שתשקוט רעשים ותקבל אותי כמו שאני.
- שלב שני- לזהות בקרבותי מבוגר משמעותי שמאמין בי, מצייר עבורי משמעות.

כדי שתלמיד יהיה בן חורין, צריך מישהו שיראה בו כבן חורין. אם יש זמן, נקודה זו יכולה להוביל לשאלה- **עד כמה הצוות מרגיש פליט או שליח?** האם כשאנחנו במקום של פליטים, נוכל להעביר את החניכים למקום של משמעות, שייכות, שליחות. ההתמודדות עם משברים, תסכול, איום, חוסר יציבות וקשיים זה 'לחם חוקם' של מי שבחר לעבוד עם מתבגרים במצבי סיכון. "אל תפחד, אתה לא לבד" תקף גם לעבודה של הצוות- אם אתה מאמין, אתה תיקח איש צוות ותרים אותו. יש נקודות שבהם צריך גם להפוך את איש הצוות מפליט לשליח.

אפשרויות לשילוב טקסטים נוספים:

1. מעברים / גייל שיה

גייל שיה (1937), סופרת ועיתונאית אמריקנית עתירת פרסים. רב המכר הבין-לאומי שכתבה "מעברים", הוגדר כ"אחד הספרים המשפיעים ביותר בימינו". בקטע שבדף המקורות היא מתייחסת לחשיבות המעברים, השלת העטיפה המגנה הישנה, שלב מעבר חשוף ורגיש כהכרחי לפני הבנייה מחדש והעצמה. השאלה מי נמצא איתך בשלבי המעבר או מה הארגז הכלים שיש לך איתך?

לטקסט זה יש גם סרטון רלוונטי, בתוך: סרטים- עתיד - מעברים משריון לשריון – סרטנים.

• נקודות לסיכום:

- כשיש לי משמעות- אני הולך וכשאין לי משמעות- אני בורח.
- תפקיד המחנך לעזור לחניכים לספר סיפור חיובי של עצמם, חלק מהם יצליחו וחלק יאספו אוסף של חוויות משמעותיות להמשך.
- גם כשנביא מישהו למקום חזק, אנחנו צריכים להכיר בכך שעוד יהיו לו התמודדויות שיגרמו לו לרצות לברוח. לכן צריך לצקת לו משמעות, לתת לו חוויה שתפכפך גם בדבר הבא שיעשה. לתת לו ביטחון שאנחנו איתו לאורך כל הדרך, גם כבוגר.
- עלינו להכיר במציאות שילדים לא בחרו להיות תמיד אצלנו, ולכן האמון והקשר הוא משמעותי. מישהו שהגיע מברירת מחדל- צריך לעבור חוויה שהוא לא לבד. כדי שזה יקרה, צריך מחנכים חדורי שליחות. אם אתה לא לבד, יותר קל להציב גבולות.
- אנחנו צריכים כצוות להתאחד בשותפות באחריות, ברוח ובעשייה. כדי שצוות יהיה שליח הוא צריך גם להרים דגל שיתווה כיוון שאליו אנחנו הולכים.
- מה הסיפור של החניך – האם הוא מוצא משמעות או בורח מקום למקום. הסיפור שלהם בעבר אל מול העתיד- משמעות העתיד בהווה- אנחנו רוצים שיחלמו על העתיד כי זה נותן משמעות.